

Драгана Васиљевић*

Основна школа „Свети Сава“ Бијељина

ПРАВОПИС У НИЖИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

***Апстракт:** У овом раду је извршена анализа правописног знања ученика петог разреда основне школе. Акцент је стављен на познавање правописа. С тим у вези, било је потребно истражити колико су наставни садржаји из правописа заступљени у програмима за основну школу, које методе и облици рада се користе у настави правописа, како се вреднују правописна знања ученика и колико су наставници и ученици мотивисани за тумачење и усвајање правописних садржаја.*

***Кључне ријечи:** настава правописа, наставни план и програм, уџбеници, вредновање правописног знања ученика.*

Увод

Настава правописа је саставни дио наставе српског језика и књижевности од другог разреда основне школе до завршног разреда средње школе. Без обзира на то што је правописна проблематика интегрисана у наставу матерњег језика у свим фазама школовања, ипак је по завршетку основног образовања култура правописне писмености код великог броја ученика на ниском нивоу. Да би се открили могући узроци таквог стања, потребно је анализирати и истраживати:

- планове и програме српског језика и књижевности за основну школу;
- методе, облике рада и наставна средства који се користе у настави правописа;
- начин вредновања знања из правописа;
- мотивисаност ученика за усвајање и тумачење језичких садржаја.

* vdrdana74@yahoo.com

У Републици Српској у од другог до петог разреда основне школе, према прописаном наставном плану и програму, седмично има пет часова српског језика, односно 180 часова годишње. Наставне јединице у уџбенику у оквиру правописа прате наставни план и програм. Све наставне јединице су добро објашњене, што омогућава ученицима да лакше усвоје ново градиво.

У овом раду показаћемо све наставним планом и програмом предвиђене садржаје везане за правопис, као и његову обраду у уџбеницима за основну школу. Резултати истраживања спроведени међу ученицима петог разреда Основне школе "Свети Сава" из Бијељине ће показати које садржаје из правописа ученици добро познају, а код којих праве пропусте.

На основу тога ћемо закључити којим садржајима у настави треба посветити посебну пажњу како бисмо их приближили ученицима на методички најприкладнији начин.

Да би ученици добро савладали правопис морамо поставити јасан циљ, али и задатке који из њега произилазе, а све се то прописује наставним планом и програмом. Осим циљева и задатака наставни план и програм прописује и садржаје који ће се изучавати у сваком разреду. Наставни план и програм треба у потпуности да прате садржаји уџбеника и приручника. Њиховом анализом ћемо утврдити да ли је испуњен тај услов.

Не треба дозволити да савремени начин комуницирања однесе у заборав оно што су учени људи годинама и деценијама стварали ради свих нас, наш језик и наш правопис. Важно је да правилно говоримо, а исто тако и да пишемо, придржавајући се неких основних правила правописа српског језика. Она нису тешка и компликована, а онда када их усвојимо, читав живот ћемо правилно писати.

У школи, на факултету, или на радном мјесту, свуда је подједнако важно како ћемо нешто написати, да ли великим или малим словом или састављено или растављено. То је оно основно чему нас правопис учи, јер он представља скуп општих, важећих правила једног језика људи који знају како се правилно пише, посједују лијепо и вриједно знање, због кога ће и сами на себе бити поносни.

Предмет истраживања

Учење језика је врло важно зато што добро познавање језика омогућује ученику да савлада друге предмете, али и упозна појаве и ствари око себе. Методе и наставни садржаји представљају важне елементе од којих се креће у учењу српског језика. Кроз наставне садржаје који су смјештени у наставном

плану и програму и тако распоређени кроз школску годину, протежу се и циљеви наставе српског језика.

У стварању наставног плана и програма води се рачуна и о свим начелима наставе српског језика која су, такође, уткана у наставни план и програм у сваком од разреда основне школе. Како ученици савладају садржаје правописа, како користе те садржаје, разумију ли њихову практичну примјену, потребно је провјерити тестовима и задацима које са својим учитељима раде на часовима српског језика и из којих се формира оцјена из предмета.

Често се може примијетити како дјеца не савладају све садржаје брзином која се пред њих поставља и како не владају садржајима довољно добро колико се од њих у одређеном узрасту тражи. Како од другог разреда креће учење правописа, важно је учити темељно и добро од самог почетка како би надоградња била лакша и успјешнија.

Предмет истраживања у овом раду био би увид у уџбеничку и методичку литературу о правопису и правописним вјежбама, затим провјера ученичког знања из правописа српског језика и стварање предуслове за ваљану наставу правописа и унапређење правописног знања ученика.

Циљ и сврха истраживања

Ученици у млађем школском узрасту треба да овладају садржајима правописа који се односе на познавање писања имена, презимена и надимака људи, писање великог почетног слова на почетку реченице, писање великог почетног слова у именима насељених мјеста, улица, планина, ријека, брда, празника, наслова књига и часописа, затим писање знакова интерпункције. Чињеница је да дјеца теоретски овладају тим садржајима (науче правила писања), али их практично не знају у потпуности и у свакој ситуацији примијенити. У складу са тим формулисани су циљеви истраживања:

7. Истражити познавање писања великог почетног слова у писању имена људи, градова, назива књига, улица и тргова;
8. Истражити познавање писања управног говора;
9. Истражити познавање писања интерпункцијских знакова на крају реченице: упитника, узвичника и тачке

Тakoђе, циљ истраживања био би да се утврде потешкоће које се јављају код ученика при усвајању правописних правила.

Хипотеза

Претпоставља се да су добро припремљене правописне вјежбе, које се реализују у млађим разредима основне школе, најбољи начин да се правописна правила науче, провјере и уочени недостаци уклоне. У складу са циљевима поставља се хипотеза да већина ученика, иако познаје теоретска правописна правила о писању великог и малог слова у именима људи, градова, села, улица, назива књига и часописа, затим знакова интерпункције, као и ријечце НЕ уз именице, глаголе и придјеве, у практичној примјени (конкретни задаци) не примјењују стечена правописна знања.

Метода истраживања

Статистички узорак – испитаници

Узорак испитаника чине ученици два одјељења петих разреда. Укупно је тестирано 40 ученика. Истраживање је обављено у мају мјесецу у Основној школи „Свети Сава“ у Бијељини.

Инструменти истраживања

У истраживању је кориштен један инструмент, а то је тест знања ученика. Тест се састојао од 9 питања и састављен је тако да га сваки просјечан ученик петог разреда може ријешити у току једног школског часа. Задаци су били различитог типа: да се прецртају погрешно написане ријечи, затим да се препише погрешно написан текст водећи рачуна о великом слову и знацима интерпункције, да се раставе ријечи на слоге, правилно употреби управни говор и пишу називи улица и тргова (тест је дат у прилогу).

Резултати истраживања

Истраживање је обављено у Основној школи „Свети Сава“ у Бијељини у два одјељења петих разреда. Укупно је тестирано 40 ученика. Циљ овог истраживања је био да се оцијени ниво знања из правописа. У ту сврху је састављен тест тако да је праћен наставни план и програм и кориштен школски уџбеник. Тест се састојао од 9 питања. Ученици су добили потребна упутства за рад. Питања су била различитог типа (да се правилно препише текст, прецртају погрешно написане ријечи, реченицу из неуправног говора пребаце у управни...).

Први задатак

У првом задатку требало је да ученици правилно препишу текст и ставе одговарајуће знаке интерпункције. Акцент је био на великом слову.

ријеч	тачни одг.	нетачни одг.	%
ОШ “Вук Караџић“	27	17	57,5%
Србија	40	-	100%
Црна Гора	36	4	90
Сарајево	40	-	100%
Брчко	40	-	100%
„Ђурђевак“	30	10	75%
Улица Светог Саве	29	11	72,5%
Трг слободе	34	6	85%
Ана	40	-	100%
„Алиса у земљи чуда“	39	1	97,5%
Луис Керол	37	3	92,5%
„Јежева кућица“	39	1	97,5%
Бранко Ћопић	31	9	77,5%

Табела бр. 1

На основу добијених резултата датих у Табели бр. 1, може се закључити да је 88,07% ученика тачно урадило први задатак, а 11,93% направило грешке. Највише се гријешило у писању назива школе.

Други задатак

У другом задатку ученицима је дато да прецртају погрешно написане ријечи. Од понуђених ријечи неправилно су биле написане слjedeће ријечи:

ријеч	Тачни одг.	Нетачни одг.	%
кајиш	40	-	100%
авијон	39	1	97,5%
дјете	39	1	97,5%
пјесак	23	17	57,5%
видијо	40	-	100

Табела бр. 2

Тачне одговоре постигло је њих 90,5%, док је њих 9,5% направило грешке.

Трећи задатак

У трећем задатку ребало је да ученици исправе погрешно написану ријечцу НЕ уз именице, глаголе и придјеве.

ријеч	тачни одг.	Нетачни одг.	%
не зна	36	4	90%
не разумије	37	3	92,5%
непријатан	37	3	92,5%
неразуман	35	5	87,5%

Табела бр. 3

На основу ових резултата можемо закључити да је тачне одговоре постигло њих 90,62%, а 9,38% је направило грешке.

Четврти задатак

У четвртом задатку требало је дату реченицу из неуправног претворити у управни говор. Овај задатак, од укупног узорка 40 ученика, тачно је урадило 36 ученика или 90%, а 4 ученика или њих 10% је урадило погрешно.

Пети задатак

У овом задатку требало је ријечи подијелити на слојове. Од понуђених ријечи биле су:

ријеч	тачни одг.	нетачни одг.	%
ваљати	40	-	100%
лопта	35	5	87,5%
преносити	39	1	97,5%

Табела бр. 4

На основу резултата у Табели бр. 4 може се закључити да је 95% петог задатка урађено.

Шести задатак

У овом задатку ребало је да ученица препишу исправно називе улица.

ријеч	тачни одг.	нетачни одг.	%
Улица краља Александра	30	10	75%
Балканска улица	35	5	87,5%
Његошева улица	39	1	97,5%

Табела бр. 5

На основу ових резултата можемо закључити да је 86,66% шестог задатка урађено.

Седми задатак

У седмом задатку ученицима је дато да од понуђених ријечи подвуку оне ријечи које су исправно написане.

ријеч	тачни одг.	нетачни одг.	%
ухо	37	3	92,5%
који	26	14	65%
одмах	37	3	92,5%

Табела бр. 6

Седми задатак је тачно урадило 83,33% ученика.

Осми задатак

У осмом задатку ребало је да ученици на крају реченице додају одговарајући интерпункцијски знак. Дате су четири реченице.

реченице	тачни одг.	нетачни одг.	%
Ах, што ме боли глава!	27	13	67,5%
Врати ми моју књигу!	39	1	97,5%
Чија је ово торба?	40	-	100%
Био сам код дједа на селу.	40	-	100%

Табела бр. 7

На основу ових резултата можемо закључити да је 91,25% осмог задатка урађено.

Девети задатак

У деветом задатку ученицима је задато да на сва три облика управног говора ставе знаке интерпункције.

Што се тиче првог облика управног говора, свих 40 ученика је урадило тачно. Други облик управног говора урадило је тачно 38 ученика или 95%, а 2 ученика или 5% је погријешило. Трећи облик управног говора је изгледа ученицима и најтежи. Тачно је урадило 30 ученика или 75%, а 10 ученика или 25% је погријешило.

На основу ових резултата можемо закључити да је 90% ученика тачно урадило девети задатак.

Увид у писмене задатке

У досадашњем раду, све што је наведено, био је само извод из наставног плана и програма, уџбеника за основну школу, правописа и приручника. Како би се увидио практичан начин изучавања правописа у нижим разредима, приступљено је истраживачком раду у петом разреду основне школе.

Питања за тест узета су из наставних јединица које се налазе у плану и програму из правописа за пети разред. Наравно питања нису могла обухватити све наставне јединице (списак наставних јединица дат је у поглављу Правопис у наставном плану и програму за пети разред). Изабране су оне у којима ученици чешће праве грешке. У тесту је било девет питања.

Од укупно 40 тестираних ученика ниједан ученик није урадио тест без грешке. Ученици су највише гријешили у сљедећим примјерима:

13. У првом задатку ученици су највише гријешили у писању назива школе (Основна школа „Вук Караџић“), гдје су прву ријеч писали малим словом. Погрешно је урадило 17 ученика или 57,5%.
14. У другом задатку, гдје је требало да ученици прецртају погрешно написане ријечи, чак 17 ученика или 57,5% је за ријеч *пјесак* сматрало да је тачно написана. Ријечи *кајиш* и *видио* су сви ученици прецртали. Међутим, правилно написану ријеч *видио* је прецртало чак 20 ученика или 50%.
15. Што се тиче назива улица у шестом задатку, ученици су највише гријешили у писању улице *Улица краља Александра*, гдје је погријешило 10 ученика или 24,5%. Већина тих ученика је титулу писала великим словом.
16. У седмом задатку требало је да ученици подвуку исправно написане ријечи. Чак 14 ученика или 35% је за ријеч *који* сматрало да је то погрешно написана ријеч.
17. Што се тиче осмог задатка гдје је требало ставити знаке интерпункције, највише ученика је погријешило у првој реченици. Прва реченица је гласила: *Ах, што ме боли зуб!* Чак 13 ученика или 32,5% је на крају те реченице ставило тачку.

Најбоље је урађен трећи задатак (90% тачних одговора), гдје је у примјерима требало исправити погрешно написану ријечцу НЕ.

На основу свега може се закључити да и наставник у неким случајевима треба више пажње посветити обради одређеног градива, мада су ученици ти који треба да обнављају градиво, без обзира да ли ће им бити потребно на почетку или крају школске године. У цијелости гледано, ученици су показали добро знање, мада то они могу и боље.

Закључак

Наставни план је конкретан са јасно истакнутим циљевима учења. У наставном плану су дати очекивани исходи који на одређени начин представљају смјернице за наставнике о томе какви треба да буду резултати учења. Сматрамо да уџбеници које користе ученици имају добро објашњење наставне јединице са много одговарајућих примјера, али има недовољан број задатака за вјежбу. Дакле, тих задатака би требало бити више у уџбенику.

Ученици се могу мотивисати за усвајање правописне норме примјеном погодних илустрација које на сликовит начин показују језичке појаве. Илустрације могу бити на табли, на плакату или у уџбенику. Најбоље их је користити за увјежбавање, примјену и обнављање правописног градива. Јачање мотивације за језик постиже се на више начина: јачањем мотивације за читање књига, вербалном мотивацијом, давањем подстицајних задатака, развијањем потребе за савлађивање сложених и тешких задатака, давањем задатак који пружају задовољство, развијањем самосвијести о љепоти властитог језика и потреби његовог очувања. Језик је тако шаролик и загонетан да не може бити незанимљив. Радозналост ученика је моћна покретачка снага развоја која води ка креативној настави.

У настави треба поштовати дидактички принцип свјесне активности ученика. Ученик може да учи активно ако прошета један дан градом и забиљежи грешке у натписима на установама, предузећима, продавницама, робним кућама, називима улица и тргова. На часу правописа ученици могу да изложе своја запажања и упореде искуства, класификују и дефинишу правописна рјешења. Ученици се могу мотивисати за усвајање правописне норме примјеном погодних илустрација које на сликовит начин показују језичке појаве. Илустрације могу бити на табли, на плакати или уџбенику. Најбоље их је користити за увјежбавање, примјену и обнављање правописног градива.

На основу изнијете анализе процентног рачуна, посматрано у цјелокупном узорку, може се констатовати да је тест тачно урадило 88,44% ученика, док је 11,56% ученика погријешило. Потребна је константна провјера. Иако су ученици показали добро знање, на тесту у писању често гријеше.

Ученици ће бити мотивисани када осјете радост од постигнутог успјеха. Зато наставник треба да истиче добре резултате. Такође треба да покаже ученицима своју наклоност, повјерење и одобравање, јер они знају одлично да осјете колико их наставник воли и колико му је стало да стекну добро знање. Зато и наставник треба да буде добро мотивисан за рад. Ученици осјећају када је наставник заинтересован за рад. Пред незаинтересованим, нестрпљивим и мрзовољним наставником ученик нема ни жеље ни воље за ангажовањем.

Наставник треба водити рачуна о начину рада ученика. То је јако велики проблем, који наставник као добар методичар може ријешити, али постепено. Битно је да од самог почетка указује ученицима на правилан начин учења, а они ће то постепено усвојити, што ће омогућити да добро савладају градиво из правописа, односно оствариће се задати циљ.

Литература

- Брборић, В. (2011): *Правопис и школа*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд.
- Брборић, В. (2010): *Прилози језичком и књижевном образовању*, Београд.
- Видовић, Р. (1969): *Како не ваља – како ваља писати*, Знање, Загреб.
- Дешић, М. (1998): *Правопис српског језика*: Приручник за школе, треће допуњено издање, Нијанса, Земун.
- Ђаковић, П., Ђаковић, Ј. (2011): *Радна свеска за почетно читање за други разред основне школе*; Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево.
- Ђаковић, П., Милатовић, В., Савић, Б. (2012): *Наставни листови из српског језика за трећи разред основне школе*; Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево.
- Илић, П. (2006): *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси*, Змај, Нови Сад.
- Ковачевић, М., Тешановић, Д. (2009): *Српски језик и култура изражавања за пети разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево.
- Лекић, Ђ. (1999): *Методика разредне наставе*, Нова Просвета, Београд
- Милатовић, В., Савић, Б. (2002): *Од ријечи до реченице за трећи разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево.
- Милатовић, В., Савић, Б. (2008): *Говорим и пишем за четврти разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево.
- Николић, М. (1992): *Методика наставе српског језика и књижевности*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд.
- Наставни план и програм за основну школу* (2002): Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево.
- Пешикан, М., Јерковић, Ј., Пижурица, Ј., (2011): *Правопис српског језика*, Матица српска, Нови Сад.
- Пољак, В. (1990): *Дидактика*, Школска књига, Загреб.
- Савић, Б., Ђаковић, П., Милатовић, В. (2007): *Наставни листови из српског језика за четврти разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево.
- Савић, Б., Ђаковић, П., Милатовић, В. (2009): *Наставни листови из српског језика за пети разред основне школе*, Завод за уџбенике и наставна средства, Источно Сарајево.

-
- Смиљковић, С., Милинковић, М. (2008): *Методика наставе српског језика и књижевности*, Учитељски факултет у Врању и Учитељски факултет у Ужицу, Врање.
- Телебак, М. (1998): *Говоримо српски – с лакоћом до језичке културе*, Нови глас, Бања Лука.

Dragana Vasiljević

SPELLING IN LOWER GRADES OF ELEMENTARY SCHOOLS

Summary

This paper deals with the analysis of spelling knowledge of fifth grade students. In this regard, it has been necessary to investigate how much the teaching content on spelling is represented in elementary school curriculum, which methods and forms of activities are used in teaching spelling, how to evaluate spelling knowledge of students and how much teachers and students are motivated for the interpretation and adoption of spelling.

Key words: *orthographical knowledge, curriculum, books, evaluation of orthographical knowledge of students*

УДК 371.3:811.163.41`35
DOI 10.7251/NSK1414013M
Стручни рад